

Aktuální otázky lidských práv

Vážené čtenářky, vážení čtenáři,

v červnovém Bulletinu Vám hned na úvod přinášíme dvě lahůdky. Začneme rozhovorem s veřejnou ochránkyní práv Annou Šabatovou, která exkluzivně pro Bulletin hovoří nejen o citlivých tématech své každodenní práce, ale vyjadřuje rovněž názory na potřebnou legislativní úpravu úřadu ombudsmana v českém právním řádu.

Trojice autorek Veronika Mokrá, Martina Grochová a Veronika Helferová pak přináší rozsáhlý článek shrnující zprávu Evropského výboru pro zabránění mučení, který kontroloval, jak se v České republice zachází s osobami, které jsou z jakéhokoliv důvodu omezeny na svobodě.

V rámci mezinárodně trestněprávní sekce se Vojtěch Kyselý věnuje dění v Egyptě, resp. tamní verzi spravedlnosti v podobě soudních procesů s bývalými špičkami egyptské politické reprezentace.

Lucia Krajčovicová z evropské sekce se zaměřuje na zprávu Rady Evropy, která hodnotí stav demokracie,

lidských práv a právního státu v členských státech této regionální organizace. Mezi identifikovanými nedostatky jsou především ohrožená nezávislost soudů a svoboda médií.

Lukáš Hoder ze sekce mezinárodní politika, byznys a lidská práva se ve svém příspěvku věnuje „právu být zapomenut“ po roce jeho existence. Uvedená sekce rovněž přináší recenzi velmi zajímavé knihy Johna Ruggieho *Just Business: Multinational Corporations and Human Rights*.

Ladislav Vyhnánek z české sekce Vám poté přináší rovnou dvě aktuality z Ústavního soudu. Tou první je nález týkající se svobody shromažďování, druhou pak nález hodnotící souladnost pětiprocentní uzavírací klauzule ve volbách do Evropského parlamentu s českým ústavním pořádkem.

Mnoho zajímavých poznatků Vám přeje
za Centrum pro lidská práva a demokratizaci
Jan Lhotský

Obsah

S Annou Šabatovou o návrhu novely zákona o veřejném ochránci práv, citlivých tématech a každodenní mravenčí práci

Jak ČR zachází s osobami omezenými na svobodě?

1) Mezinárodní trestní spravedlnost | 9

Senegalský tribunál rozhodne o Hissène Habré

Egyptská spravedlnost – Muslimské bratrstvo a bývalí vysocí státní představitelé u soudu

2) Evropský systém ochrany lidských práv | 14

Ohrožená nezávislost soudů a slobody médií: najzávažnější nedostatky v krajinách Rady Evropy

Implementace Úmluvy o právech osob se zdravotním postižením v EU

3) Mezinárodní politika, byznys a lidská práva | 18

„Právo být zapomenut“ po roce existence

Recenze: John Ruggie – Just Business

4) Česká republika a lidská práva | 21

Ústavní soud se vyjádřil ke svobodě shromažďování

Uzavírací klauzule ve volbách do Evropského parlamentu je souladná s ústavním pořádkem

+ Monitoring lidskoprávních publikací: Přehled aktuálních článků o lidských právech

Servis pro zájemce o lidská práva na webu Centra

Pokud se zajímáte o lidská práva, na webu Centra najdete několik zajímavých stránek, které by vám mohly usnadnit práci. Je tam například seznam letních škol, které můžete letos navštívit, včetně deadlineů, školného a odkazů.

Na webu je i *beta verze* našeho Manuálu k výzkumu lidských práv s řadou odkazů na užitečné zdroje včetně výzkumných mezinárodněprávních a lidskoprávních manuálů amerických univerzit nebo lidskoprávních blogů.

Více na www.centrumlidskaprava.cz.

S Annou Šabatovou o návrhu novely zákona o veřejném ochránci práv, citlivých tématech a každodenní mravenčí práci

Veronika Helferová

Veřejná ochránkyně práv Anna Šabatová pro Bulletin Centra pro lidská práva a demokratizaci odpovídá na otázky týkající se aktuálního návrhu novely zákona o veřejném ochránci práv, institutu dětského ombudsmana a jejího působení ve funkci veřejné ochránkyně práv. Následující řádky vás seznámí s jejími názory.

Návrh novely zákona o veřejném ochránci práv zahrnuje rozšíření jeho pravomocí. Ochránce by měl nově disponovat pravomocemi k podání návrhu na zrušení zákona k Ústavnímu soudu a k podání veřejné žaloby týkající se diskriminace. Vyskytují se v rámci Vaší současné činnosti případy, v jejichž souvislosti byste již nyní uvítala možnost podání návrhu na zrušení zákona k Ústavnímu soudu?

Kdyby ochránce toto oprávnění již měl, zřejmě bych Ústavnímu soudu předložila k posouzení nové ustanovení zákona o pomoci v hmotné nouzi, jež zpochybňuje ústavně zaručené právo na pomoc v hmotné nouzi. Osobám žijícím v ubytovně totiž nyní úřad práce přiznává doplatek na bydlení pouze se souhlasem obce. Krom toho, že tak obce zasahují do rozhodovací činnosti státu, nestanoví zákon podmínky pro udělení či odepření souhlasu obce. Žadatelé o dávku tak snadno mohou přijít i o střechu nad hlavou.

Objevuje se v oblasti diskriminace problematika, která dosahuje intenzity a četnosti k podání veřejné žaloby?

Ochránce se v minulosti zabýval několika případy, v nichž by podání veřejné žaloby urychlilo upuštění od diskriminace. Příkladem budiž postup dopravního podniku, jehož pravidla lidem se zdravotním postižením neumožňovala využívat při cestě městskou hromadnou dopravou pomoci jejich vodičích a asistenčních psů. Dopravce totiž trval na tom, aby i tito psi měli ve vozidle nasazen náhubek.

Jiným adeptem mohla být agentura, jež odmítala zprostředkovat zaměstnání uchazečům, kteří jí nesdělili svůj věk. Tento případ by byl býval vhodný k takzvané strategické litigaci, tedy k tomu, aby soud projednal a rozhodl složitou právní otázku, jíž se soudy dosud nezabývaly. Připomínám, že i kdyby ochránce oprávnění získal, nemohl by žádat nic než upuštění od diskriminace a nápravy závadného stavu.

Anna Šabatová [1]

Dle původního návrhu novely se měl veřejný ochránce práv nově zabývat i monitorováním plnění Úmluvy o právech osob zdravotně postižených. Jaká by byla konkrétně náplň této činnosti?

Smluvní státy Úmluvy by měly zřídit nezávislý mechanismus na podporu, ochranu a monitorování provádění Úmluvy. Navržená změna zákona o veřejném ochránci práv tak ochránci měla svěřit oprávnění sledovat a podporovat naplňování práv a zájmů osob se zdravotním postižením, a to i prováděním výzkumu, zveřejňováním zpráv a vydáváním doporučení k otázkám souvisejícím s naplňováním práv osob se zdravotním postižením a spoluprací s příslušnými zahraničními a mezinárodními subjekty.

Existují dle Vašeho názoru i další pravomoci, jimiž by měl veřejný ochránce disponovat a které by mohly posílit efektivitu jeho činnosti, nebo jsou podle Vás v současném návrhu novely zákona o veřejném ochránci práv obsaženy již všechny?

Uplatnění takzvaných zvláštních oprávnění ochránce vždy musí vycházet z každodenní mravenčí práce ochránce, jeho zástupce a jejich spolupracovníků. Jen tak může ochránce vhodným využitím zvláštních oprávnění předejít některým problémům nebo urychlit řešení jiných. Mluvíme-li o efektivitě činnosti ochránce, myslím, že je ještě stále zapotřebí vysvětlovat veřejnosti, co je jeho úkolem a jaké má pravomoci. Stále se totiž setkávám s lidmi, kteří jsou rozhořčeni, zjistí-li, že jim nemohu pomoci, protože mi to zákon neumožňuje.

Nežádám však oprávnění v oblastech, jež jsou dosud z působnosti ochránce vyloučeny (typicky soukromoprávní spory), ale pouze účinnější nástroje k naplnění současných úkolů. Přestože to tak v médiích nevypadá,

těžiště naší práce spočívá v prověřování postupu a rozhodování správních úřadů.

V souvislosti s možností vytvoření nové agendy v rámci kanceláře veřejného ochránce práv bych se také ráda dotázala na Váš názor na institut tzv. dětského ombudsmana, který v řadě zemí existuje jako samostatná instituce. Myslíte, že by tato instituce měla v České republice své opodstatnění? Případně bylo by dle Vás vhodné v rámci kanceláře vytvořit alespoň samostatné oddělení zabývající se touto agendou, nebo máte za to, že jde o problematiku, která je v současnosti dostatečně pokryta?

Problémy dětí se v současnosti mohou přímo zabývat pouze prostřednictvím zajištění správné činnosti orgánů sociálně-právní ochrany dětí. Nepochybuji o tom, že činnost dětského ombudsmana musí být mnohem širší a děti musejí svého ombudsmana znát – musejí vědět, na koho a jak se mohou pro případ potřeby obrátit. Kdyby tedy měl tento úkol připadnout veřejnému ochránci práv, dovedla bych si představit, že by dětským ombudsmanem mohl být druhý z jeho zástupců. Osobně si ale myslím, že lepší variantou je samostatný dětský ombudsman.

V minulosti jste zastávala funkci zástupkyně veřejného ochránce práv. O náplni činnosti této instituce jste tak měla velmi dobrý přehled již před nástupem do funkce ombudsmanky. Vyskytly se přesto v průběhu dosavadního výkonu této funkce případy a témata, které Vás překvapily? O co se konkrétně jednalo?

Nová oprávnění na poli rovného zacházení ochránce získal až později. Nepochybuji o tom, že právě v těchto pro společnost často velice citlivých věcech budeme

muset získat její podporu trpělivým přístupem a vysvětlováním.

Které z problémů, jimiž se veřejný ochránce práv v současné době zabývá, jsou dle Vašeho názoru nejzávažnější?

Pro člověka, který se na mě obrátí, je důležitý právě jeho případ. To, co je pro něj závažné a životně důležité, může jinému připadat malicherné. Jak jsem již naznačila, za základ považuji právě každodenní prověřování jednotlivých podnětů. Pokud ze šetření vyplynou obecné závěry, usilujeme o změnu celkové správní praxe, aby se s podobnými problémy již nemuseli setkat další lidé. Někdy však spravedlivému řešení nepřekáží vadný postup správního úřadu, ale nedostatečná právní úprava. Tehdy již musíme využít jiné prostředky.

Co považujete za největší úspěch Vašeho dosavadního působení?

Nechci takto hodnotit svoji práci, nesbírám úspěchy. Nenápadná změna metodiky správního úřadu, která vyplynula z našeho šetření postupu úřadů při určování místně obvyklých nákladů na bydlení pro dávky pomoci v hmotné nouzi, příznivě ovlivní mnoho dalších případů, o nichž se již nedozvíme.

Po bezúspěšném vyjednávání s ministrem vnitra jsem byla rovněž ráda tomu, že správní soudy přiznaly právo účastnit se loňských voleb do obecních zastupitelstev dvěma občanům zemí Evropské unie s potvrzením o přechodném pobytu v České republice. To pak Ministerstvo vnitra přimělo umožnit volit přibližně sto tisícům občanů Evropské unie žijícím v České republice.

Na co se bude kancelář veřejného ochránce práv v následující době nejvíce zaměřovat? Máte stanoveny nějaké cíle, kterých byste například do konce roku, případně do konce svého funkčního období, ráda dosáhla?

Nemám žádné velké plány, pokud jde o témata. To vždy přinese život a praxe. Musím se věnovat všem případům a oblastem, v nichž mě zákon opravňuje jednat. Snad se však podaří zvýšit povědomí lidí o tom, s čím se na ochránce mohou obrátit a s čím jim naopak nemůže pomoci. A také bych byla ráda, kdyby média o naší práci dokázala dobře informovat.

Fotografie:

[1] Anna Šabatová, autor: Martin Strachon, CC, wikimedia commons.

[2] Zasedací sál poslanecké sněmovny, autor: Ervín Pospíšil, CC, wikimedia commons.

Jak ČR zachází s osobami omezenými na svobodě?

*Veronika Mokrá, Veronika Helferová,
Martina Grochová*

Zajímá vás, jak se v České republice zachází s osobami, které jsou z jakéhokoliv důvodu omezeny na svobodě? To zjišťoval Evropský výbor pro zabránění mučení a nelidskému či ponižujícímu zacházení nebo trestání. Zpráva, kterou následně předložil české vládě, shrnuje pozitiva i nedostatky, které odhalil.

Evropský výbor pro zabránění mučení a nelidskému či ponižujícímu zacházení nebo trestání (dále jen „Výbor“) prostřednictvím systematických návštěv zjišťuje, jak státy dodržují závazky z Evropské úmluvy o prevenci mučení a nelidského nebo ponižujícího zacházení či trestů (dále jen „Úmluva“). Výbor není orgánem vyšetřovacím, představuje preventivní aparát, který slouží k ochraně osob, jež byly z jakéhokoliv důvodu zbaveny svobody, před špatným zacházením.[1]

Výbor navštívil Českou republiku ve dnech 1. až 10. dubna 2014. O zjištěných poznatcích vydal Výbor důvěrnou zprávu, kterou se však česká vláda v souladu s Úmluvou rozhodla zveřejnit. Zpráva pro vládu České republiky o návštěvě ČR (dále jen „Zpráva“) shrnuje zjištění Výboru ohledně situace osob omezených na svobodě, která během své návštěvy učinil.[2]

Nadužívání pout a důkladné osobní prohlídky

Jedna ze skupin zařízení, které Výbor navštívil, byla tvořena místy, kde dochází k policejnímu zajištění. Konkrétně se jednalo o pohotovostní a eskortní jednotky krajských ředitelství policie v Praze a Brně a policejní ředitelství v Jičíně, Litoměřicích, Lovosicích, Mladé Boleslavi a Mostě.

Řada skutečností, které Výbor v průběhu těchto návštěv zjišťoval, byla hodnocena pozitivně, zejména dodržování zákonných lhůt pro délku zajištění a informování zajištěných osob o jejich právech. Převážná část dotazovaných také uvedla, že s nimi bylo ze strany policistů slušně zacházeno. Objevily se však i stížnosti, a to zejména na nepřiměřené užívání síly ze strany policistů, slovní urážky a příliš těsné spoutávání.

Dále se Výbor zabýval prostředky, které slouží k zabránění a předcházení špatnému zacházení. V této souvislosti pozitivně hodnotil ustanovení Generální inspekce bezpečnostních sborů jakožto nezávislého orgánu odpovědného za vyšetřování trestných činů spáchaných členy policie, vězeňských a celních služeb. Stejně tak skutečnost, že ve většině případů jsou dodržována práva zadržených na vyznění o zajištění a na setkání s právníkem a lékařem. Problematickou se ale ukázala možnost využívání bezplatné právní pomoci. Ta totiž není zadrženým osobám dostupná od okamžiku zadržení, ale až od jejich prohlášení za „obviněné“. Do té doby je jim tak jedna ze základních záruk proti špatnému zacházení odpírána. Výbor ve své Zprávě důrazně doporučil tyto skutečnosti napravit.

Pokud jde o lékařskou péči, Výbor poukázal na důležitou roli lékařských zpráv při odhalování špatného zacházení a negativně hodnotil zejména skutečnost, že policista je povinen zůstat se zadrženou osobou ve vizuálním kontaktu pokaždé, když je tato vyšetřována lékařem. Takové opatření totiž odrazuje osoby, které se staly terčem takového zacházení, od možnosti vypovídat a snižuje tak efektivitu lékařských prohlídek coby dalšího z prostředků bránícím špatnému zacházení.

Jako závažný problém bylo označeno také provádění důkladných osobních prohlídek u všech zadržených a časté připoutávání zadržených osob k pevným předmětům

Věznice Pankrác [1]

na značně dlouhou dobu. Důkladné osobní prohlídky coby velmi invazivní a potenciálně ponižující zákrok by měly být dle Výboru vyhrazeny pouze pro zvláštní případy a od připoutávání k pevným předmětům by mělo být upuštěno úplně, neboť existují vhodnější způsoby zajištění potenciálně nebezpečných či agresivních osob.

Co se týče podmínek zajištění osob, vytýkána byla zejména skutečnost, že většina cel nemá přístup k přirozenému světlu a zářivky v nich umístěné nelze na noc vypnout ani ztlumit, a nedostatečné větrání. Negativně bylo hodnoceno také zjištění, že ve většině případů není osobám umožněn jakýkoli venkovní pohyb, a to i přesto, že jsou převážně zadržovány déle než 24 hodin.

Cizinci bez kontaktu s okolím

Dalším zařízením, které Výbor navštívil, bylo zařízení pro zajištění cizinců Bělá pod Bezdězem – Jezová. Hned na úvod je potřeba zmínit, že přinejmenším zarážejícím bylo pro delegaci zjištění, že pobyt v tomto zařízení je ve většině případů zpoplatněn, a to částkou, která v součtu činí 232 korun denně. Mezi pozitivní zjištění naopak patřila skutečnost, že se Výbor nesetkal s žádnými stížnostmi na špatné zacházení ze strany zaměstnanců a kladně byly hodnoceny také podmínky zajištění.

Za nepřilíš šťastnou byla označena pouze jeho poloha, neboť zařízení je poměrně složitě dosažitelné, což komplikuje možnost návštěv. Výbor má za to, že zajištěným cizincům by měl být umožněn kontakt s rodinnou a přáteli v maximální možné míře. V tomto kontextu negativně hodnotil a doporučil změnit také odebírání mobilních telefonů zajištěným.

Co se týče personálu, Výbor vytýkal zejména jeho nedostatečnou jazykovou vybavenost a bylo důrazně doporučeno, aby u sebe zaměstnanci zařízení přestali nosit pepřové spreje. Určitá zlepšení jsou nutná taktéž v oblasti lékařské péče. Je třeba zajistit stálou přítomnost osoby schopné poskytnout první pomoc a v průběhu lékařských prohlídek

zajistit tlumočení jiným způsobem než prostřednictvím spoluzajištěných cizinců, aby nedocházelo k nepřiměřeným zásahům do soukromí. Oceněno bylo naopak poskytování právní pomoci, která je v zařízení dostupná jedenkrát týdně.

Zvláštní pozornost byla věnována zajištění nezletilých. Dle Zprávy je zjevné, že v zařízení se snaží maximálně přizpůsobit specifickým potřebám dětí (hřiště, přítomnost učitele atd.), nicméně i přesto je pobyt v zařízení pro ně značně náročný a může mít negativní dopad na jejich vývoj a pohodu, obzvláště jedná-li se o malé dítě. Proto Výbor důrazně doporučuje, aby k umístění nezletilých v zařízení z důvodu doprovázení rodičů bylo přistupováno vždy až jako k poslední alternativě. Zároveň má za to, že možnost umístění nezletilých starších 15 let do zařízení samostatně by měla být úplně zrušena.

Násilí na mladistvých odsouzených?

Další instituce, které si Výbor vzal mušku, byla vězeňská zařízení. Návštěvy vykonal ve Vazebních věznicích Litoměřice a Praha-Pankrác a ve Věznicích Valdice a Všehrdu. V žádném z navštívených zařízení sice nezpozoroval přeplněnost cel, jak tomu bylo při poslední návštěvě, nicméně povšimnul si jiných nedostatků.

Při zkoumání špatného zacházení ve vězeňských zařízeních naprostá většina vyslechnutých vězňů sdělila, že je s nimi zacházeno korektně. Případů hlášených obvinění ze špatného fyzického zacházení či slovních urážek z důvodu rasy či předpokládané sexuální orientace se objevilo jen pár, a to ve Vazebních věznicích Litoměřice a Praha - Pankrác a ve Věznici Valdice.

Obrovské znepokojení však vyvolala návštěva věznic Všehrdu, kde se v té době nacházelo 22 mladistvých odsouzených. Delegace od odsouzených přijala mnoho obvinění ze špatného fyzického zacházení ze strany vězeňských dozorců. V jednom případě šlo dokonce o bití pravidelné, které se opakovalo při každé směně konkrétního dozorce.

Situace se od poslední návštěvy z roku 2010 dokonce zhoršila natolik, že minimálně jednomu vězni dozorcí vyhrožovali postihem, pokud Výboru něco prozradí. Proto na konci návštěvy delegace ihned sdělila českým orgánům, aby provedly rychlé, nezávislé a důkladné šetření těchto opakujících se incidentů a aby zajistily, že se výhrůžky, které několik vězňů za komunikaci s delegací dostalo, nestanou skutečností.

České orgány nejdříve provedly nedostačující šetření pro Výbor, a tak byly následně nuceny provést šetření opravdu důkladné. Pod zárukou nepředání informací dozorcům a zajištěním anonymity mladistvým při vyšetřování zjistily znepokojující skutečnosti ohledně nezákonného chování členů vězeňské služby.

Na základě uvedených zjištění vydal dohlížející státní zástupce 16 vězeňským dozorcům zákaz přímého kontaktu s mladistvými odsouzenými. Generální ředitel vězeňské služby následně nařízení rozšířil na 18 vězeňských dozorců a další členy personálu a uvolnil z funkce ředitele věznice a později také prvního náměstka ředitele věznice a vedoucího oddělení výkonu trestu.

Chovanci k pobavení

Delegace Výboru vykonala návštěvu taktéž v Ústavu pro výkon zabezpečovací detence Brno, aby prozkoumala situaci zdejších chovanců, kteří jsou zde zadrženi z důvodu charakteru a závažnosti jejich duševní poruchy, jež představuje pro společnost závažné ohrožení.

Stejně jako v případě vězeňských zařízení, většina chovanců nepodala žádná obvinění ze špatného zacházení ze strany personálu. Delegace si však vyslechla několik obvinění, že někteří chovanci se specifickými poruchami byli zaměstnanci údajně přinuceni k jejich pobavení tančit, štěkat, jíst trávu a pít vodu z kyblíku.

Když Výbor zkoumal materiální podmínky, narazil na jednoho chovance, který musel být kvůli svému stavu umístěn do samostatné místnosti. Zde však neměl kromě dvou postelí s plastovými „prostěradly“ žádný nábytek. Ten údajně opakovaně ničil. Místnost však byla navíc špinavá a zapáchající. Po znepokojení delegace a následném šetření případu dostal Výbor ujištění od tehdejší ministryně spravedlnosti Heleny Válkové, že tomuto chovanci již byly zajištěny důstojné životní podmínky.

Lékařské „netajemství“

Nejen špatné zacházení a materiální zázemí vězňů a chovanců zkoumal Výbor při své návštěvě věznic a Ústavu. Zaměřil se také na otázku zdravotní péče. Ve vězeňské nemocnici přiléhající k Vazební věznici Praha-Pankrác se setkal s vězeňskou pacientkou v pokročilém stádiu těhotenství, která vypověděla, že byla držena tři týdny o samotě a že jí byly znemožněny vycházky. Důvodem toho byla absence venkovního dvora, kam by mohli pacienti jít.

Kromě toho ve všech zařízeních shledal Výbor problém ve výkonu lékařských prohlídek, během nichž jsou vždy v místnosti přítomni dozorcí (v Litoměřicích dokonce padlo několik obvinění, že vězeňští dozorcí mužského pohlaví byli přítomni během lékařských vyšetření vězňů žen). Tuto situaci považuje delegace za nepřijatelnou.

Nedostačujícím shledal Výbor také nedodržování jistých zásad při realizaci důkladných osobních a v některých případech i hromadných prohlídek, jež ve Vazební věznici Litoměřice a Věznici Valdice museli odsouzení při několika příležitostech podstupovat. Výbor má za to, že přistoupení

k takové prohlídce by mělo být založeno na zhodnocení individuálního rizika a mělo by být podrobeno přísným kritériím a kontrole.

Do pyžam!

Výbor se dále zajímal také o situaci osob umístěných v psychiatrických ústavech, zejména o situaci těch, kteří léčbu podstupují nedobrovolně, ať už jim byla uložena soudem civilním či trestním. Výbor navštívil Psychiatrickou léčebnu Kosmonosy, informoval se však také na běžnou praxi v dalších psychiatrických zařízeních v České republice. Výbor dospěl převážně k uspokojujícím závěrům a shledal pouze dílčí pochybení.

Některé výtky Výboru směřovaly k porušování práva na soukromí pacientů. Léčebně bylo vytykáno, že někteří pacienti nemají dostatek prostorů k ukládání svých osobních věcí a kritizována byla zejména za umísťování pacientů do velkokapacitních ložnic. Výbor se také pozastavil nad tím, že u lékařského vyšetření bývají často přítomni policisté a jsou také často přivoláváni k pomoci při omezování rozrušených pacientů. Takový stav považuje Výbor za naprosto nepřijatelný.

Za velmi problematické považuje Výbor ukládání tzv. *pyžamových dnů* pacientům. Jde o formu trestu, kdy až po dobu dvou týdnů nesmí pacient nosit jiné oblečení než pyžamo a po tuto dobu jsou omezena i jeho další práva. Výbor byl silně znepokojen stigmatizujícím účinkem takového opatření. Uvedl navíc, že za vhodné nepovažuje žádné ukládání trestů psychiatrickým pacientům.

Sít'ová lůžka – česká stálice

Předmětem kritiky se stala také tzv. *sít'ová lůžka*. Výbor v minulosti opakovaně doporučil okamžité vyřazení sít'ových lůžek z užívání. Při své návštěvě však zjistil, že k tomu stále nedošlo. Ve Zprávě proto Výbor apeloval na Českou republiku, aby sít'ová lůžka nahradila vhodnějšími prostředky.

Sít'ová lůžka se stala v minulosti terčem kritiky nejen ze strany Výboru. Používání sít'ových lůžek kritizuje například Centrum advokacie duševně postižených (*Mental Disability Advocacy Center*) [3], které společně s Ligou lidských práv zpracovalo k tomuto tématu studii,[4] a velká diskuze se rozvinula také po kritice autorky Harryho Pottera J. K. Rowlingové [5].

Mimo sít'ová lůžka Výbor kritizoval také používání dalších omezovacích prostředků. Uvedl, že doba uplatnění mechanického omezení v léčebně Kosmonosy výrazně překračuje ospravedlnitelnou maximální dobu omezení, která by dle Výboru neměla za žádných okolností překročit 24 hodin. V léčebně Kosmonosy přítomni byli pacienti

omezování až po 82 hodin v kuse. Problematice omezovacích prostředků se v České republice věnuje Liga lidských práv, která taktéž poukazuje na jejich nadužívání.[6]

Po používání omezovacích prostředků se České republice dostalo kritiky také ze strany Evropského soudu pro lidská práva, který shledal porušení článku 3 Evropské úmluvy o lidských právech ve věci *Bureš proti České republice* [7]. Pan Bureš byl kurtován na lůžku poté, co jej policie našla dezorientovaného po vysoké dávce léků na ulici.

Zakažte kastrace, vzkázal Výbor

S problematikou psychiatrických pacientů pak úzce souvisí také problematika chirurgické kastrace sexuálních delikventů. Otázka chirurgické kastrace je dlouhodobě předmětem diskuze mezi Výborem a Českou republikou. Výbor chirurgické kastrace kritizoval již ve své předchozí zprávě z roku 2010.[8]

Po zveřejnění předchozí zprávy se česká vláda rozhodla zachovat chirurgickou kastraci delikventů jako dobrovolný způsob léčby, a to na základě žádosti předložené speciálně ustanovené komisi. Výbor sice ocenil významné snížení zákroků chirurgické kastrace, do budoucna však doporučil definitivní vyloučení zákroku, byť na dobrovolné bázi.

Brněnská věznice [3]

Dlouhá cesta za námi i před námi

Na závěr lze tedy shrnout, že Česká republika na cestě k dodržování lidských práv osob omezených na svobodě již urazila velký kus cesty. Ze Zprávy plyne, že od minulé návštěvy Výboru došlo k nápravě celého množství pochybení, která byla České republice vytýkána.

Lze proto jistě kladně hodnotit, že česká vláda nebere doporučení Výboru na lehkou váhu. Na druhou stranu je

zřejmé, že dlouhou cestu máme stále před sebou. Byť jde ve většině případů spíše o dílčí pochybení navštívených zařízení, nelze než uzavřít, že některá předchozí doporučení Výboru nebyla reflektována vůbec a jiná pouze dílčím způsobem. Uvidíme tedy, jakým způsobem se Česká republika s kritikou Výboru vypořádá.

V příštím čísle Bulletinu se můžete těšit na reakce některých institucí, ve kterých kontrola probíhala, i na krátkou reportáž z Vazební věznice a Ústavu pro výkon zabezpečovací detence v Brně.

Poznámky:

[1] Více o Výboru viz Rada Evropy. *Evropský výbor pro zabránění mučení a nelidskému či ponižujícímu zacházení nebo trestání (CPT)* (<http://www.cpt.coe.int/czech.htm>).

[2] Rada Evropy. 2015. *Zpráva pro vládu České republiky o návštěvě České republiky, kterou vykonal Evropský výbor pro zabránění mučení a nelidskému či ponižujícímu zacházení nebo trestání (CPT) ve dnech 1. až 10. dubna 2014* (<http://www.vlada.cz/assets/ppov/rlp/dokumenty/zpravy-plneni-mezin-umluv/2015-18-inf-cze.doc>).

[3] Mental Disability Advocacy Center. 2014. *Torture and ill-treatment banned under international law still evident in Czech Republic psychiatric hospitals* (<http://www.mdac.info/en/news/torture-and-ill-treatment-banned-under-international-law-still-evident-czech-republic>).

[4] Liga lidských práv. 2014. *Klecová lůžka a používání omezovacích prostředků v českých psychiatrických zařízeních* (<http://llp.cz/publikace/klecova-luzka-a-pouzivani-omezovacich-prostredku-v-ceskych-psychiatrickych-zarizenich/>).

[5] Amnesty International UK. 2014. *Czech Republic: JK Rowling letter prompts end of 'cage beds'* (<http://www.amnesty.org.uk/press-releases/czech-republic-jk-rowling-letter-prompts-end-cage-beds>).

[6] K tomu více viz Liga lidských práv. *Omezovací prostředky*. Dostupné z: <http://ferovanemocnice.cz/prava-osob-s-dusevni-nemoci-30/omezovaci-prostredky-99.html>

[7] *Bureš proti České republice*. Rozsudek ESLP ze dne 18. října 2012, stížnost č. 37679/08.

[8] Rada Evropy. 2011. *Zpráva pro vládu České republiky o návštěvě České republiky, kterou uskutečnil Evropský výbor pro zabránění mučení a nelidskému či ponižujícímu zacházení nebo trestání (CPT) ve dnech 7. až 16. září 2010* (http://www.vlada.cz/assets/ppov/rlp/dokumenty/zpravy-plneni-mezin-umluv/III-Zprava-CPT-preklad-CJ_vlada_final_30062011.doc).

Fotografie:

[1] Věznice Pankrác. Zdroj: ŠJů, commons.wikimedia.org.

[2] Vězeňská cela. Zdroj: Alexandre Vanier, Pixabay.com, CC0.

[3] Brněnská věznice. Zdroj: Veronika Helferová, Veronika Mokrá.

1) Mezinárodní trestní spravedlnost

Senegalský tribunál rozhodne o Hissène Habrém*Katarína Hukelová, Petra Lehotská*

V júli 2015 bude senegalský tribunál súdiť bývalého diktátora z Čadu. Bude to vôbec po prvý raz v celej histórii medzinárodnej trestnej justície, čo súd jednej krajiny bude stíhať bývalú hlavu štátu druhej za zločiny proti ľudskosti, vojnové zločiny a mučenie. Prípád Hissène Habré.

Špeciálny senegalský tribunál vydal v máji 2015 vyhlásenie, že dlho očakávaný súdny proces s bývalým diktátorom Čadu Hissène Habrém začne v pondelok 20. júla 2015. Hissène Habré, prezývaný aj „africký Pinochet“, je už dva roky v domácom väzení v Senegale a je obžalovaný z mučenia, spáchania vojnových zločinov a zločinov proti ľudskosti.

Vláda Hissène Habrého v rokoch 1982-1990

Zvrhnutím prezidenta Čadu Goukouni Oueddeï sa dostal Hissène Habré v roku 1982 k moci a post prezidenta zastával až do roku 1990. Čad už bol v dobe uchopenia moci Habrém zmietaný občianskou vojnou, ako aj vojnou proti Líbyi Muammara Kaddáfího. Aj napriek tomu však dokázal Habré rozpútať v Čade bezprecedentný teror, ktorý bol zo začiatku smerovaný primárne proti príslušníkom opozície a „z nepriateľným“ etnickým skupinám (ich príslušníci boli zabíjaní, mučení a väznení priamo z titulu ich etnicity). Neskôr sa však teror obrátil aj proti ostatným civilistom.

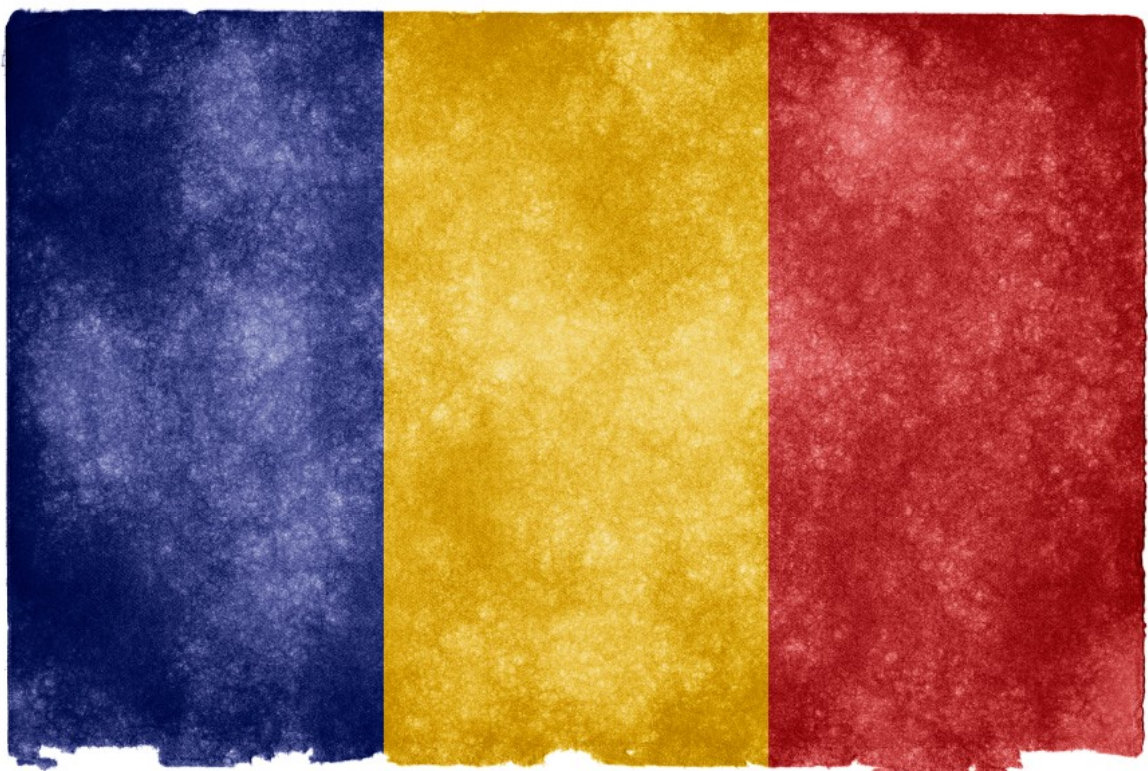
Habrého vládnutie v rokoch 1982 až 1990 je charakterizované vládou jednej strany, silnou centralizáciou a predovšetkým masovo páchanými zverstvami

mi na civilnom obyvateľstve. Hromadné popravy, násilné miznutie osôb (*forced disappearances*), etnicky motivované násilnosti a široko využívané mučenie si za 8 rokov jeho vládnutia vyžiadali približne 40 tisíc ľudských životov; odhadom 200 tisíc ľudí bolo mučených alebo podrobených neľudskému zaobchádzaniu. [1] Tieto vraždy páchala Habrého obávaná tajná polícia DDS (Documentation and Security Directorate), ktorá sa zodpovedala priamo jemu. V roku 1990 bol Habré zosadený bývalým veliteľom svojej armády Idrissom Débyim. Následne Hissène Habré utiekol do Senegalu, kde sa usadil.

Pokusy o postavenie Hissène Habrého pred súd

Hissène Habré bol prvýkrát postavený pred súd v roku 2000 v Senegale. Súd prvého stupňa ho odsúdil za spáchanie zločinov proti ľudskosti a „barbarských činov“. Odvolací súd, ako aj Kasačný súd Senegalu, však toto rozhodnutie zrušili. Uvedeným dôvodom bol nedostatok jurisdikcie nad zločinnými spáchanými v Čade. Habré bol na základe toho prepustený na slobodu a zostal naďalej žiť v Senegale.

Obete tak museli začať hľadať alternatívne spôsoby, ako doviest' Habrého k spravodlivosti. Skupina troch čadských obetí (medzičasom získali belgické občianstvo) sa rozhodla využiť belgické zákony, ktoré umožňujú stíhať páchatel'ov najzávažnejších zločinov podľa me-

Vlajka Čadu [1]

dzinárrodného práva na základe univerzálnej jurisdikcie. V novembri 2000 preto v Belgicku podali žalobu proti Habrému zo spáchania masových vražd a mučenia.

Čad sa rozhodol, že v prípade Hissène Habrého nebude pred belgickými súdmi namietať jeho imunitu, čím umožnil pokračovanie jeho stíhania (2004). Ústretovým krokom zo strany Čadu bolo aj umožnenie belgickému sudcovi viesť vyšetrovanie a zhromažďovať dôkazy na území Čadu (2005). To belgickým súdom nakoniec umožnilo vydať na Habrého medzinárodný zatykač pre spáchanie zločinov proti ľudskosti, vojnových zločinov, mučenia a závažných porušení medzinárodného humanitárneho práva. Dňa 19. 9. 2005 Belgicko požiadalo Senegal o extradíciu Habrého. Senegal však opäť použil argumentáciu, že na takúto extradíciu nemá jurisdikciu (viz Bulletin č. 3/2012).

V nasledujúcich rokoch Belgicko o vydanie Habrého žiadalo Senegal ešte trikrát. Neochota Senegalu vydať Habrého vyvolala medzi oboma krajinami spor, ktorý nakoniec skončil pred Medzinárodným súdnym dvorom (prípád *Belgicko v. Senegal* z roku 2012). Medzinárodný súdny dvor sa vyjadril, že Senegal má buď Habrého začať trestne stíhať alebo ho vydať Belgicku (zásada *aut dedere, aut judicare*), nakoľko nečinnosť Senegalu je porušením Dohovoru proti mučeniu a inému krutému, neľudskému alebo ponižujúcemu zaobchádzaniu alebo trestaniu.

Mimoriadny africký senát

Po zmene politickej klímy v Senegale v apríli 2012 však veci nabrali rýchly spád. Medzi Senegalom a Africkou úniou bola podpísaná dohoda o vytvorení špeciálneho tribunálu v rámci senegalskej súdnej sústavy – internacionalizovaného Mimoriadneho afrického senátu. Do jeho právomoci spadá stíhanie a rozhodovanie o zločinoch proti ľudskosti, vojnových zločinoch a o mučení na území Čadu v rokoch 1982 – 1990, a to nielen Hissène Habrému, ale aj inými vrcholnými predstaviteľmi jeho vládnej garnitúry (viz Bulletin č. 7-8/2012).

Mimoriadny africký senát zahájil svoju činnosť v roku 2013. Habré bol zanedlho po zahájení jeho činnosti vzatý do väzby a (znova) obžalovaný zo spáchania zločinov proti ľudskosti, vojnových zločinov a mučenia. Vyšetrovujúcim sudcom trvalo 19 mesiacov, než sa im podarilo vypočítať približne 2000 obetí Habrého režimu, vykonať početné prehliadky masových hrobov v Čade a nazhromaždiť dostatok dôkazov proti Habrému. Nazhromažené dôkazy boli nakoniec uznané za dostačujúce pre zahájenie stíhania, takže začiatku súdneho procesu s Habrému už nič nebránilo.

Čo sa týka zloženia tribunálu, má skladat' z dvoch senegalských sudcov a predsedu z iného členského štátu Africkej únie. V prípade Hissène Habrého by ním mal byť bývalý sudca Medzinárodného tribunálu pre Rwandu, sudca Gberdao Gustave Kam z Burkina Faso. Ďalšími dvoma sudcami budú Moustapha Ba a Amady Diouf (obaja pôvodom zo Senegalu). Predpokladá sa, že prvostupňové konanie bude trvať asi sedem mesiacov a následné odvolacie konanie ďalších päť. Maximálny možný trest, ktorý môže tribunál Habrému uložiť je doživotie.

Prípád Hissène Habrého je druhým prípadom v histórii afrického kontinentu po libérijskom prezidentovi Charlesovi Taylorovi, kedy je bývalý prezident stíhaný pred hybridným tribunálom. Prípád Hissène Habrého sa vyznačuje aj tým, že ide o prvé uplatnenie univerzálnej jurisdikcie africkým štátom.

Hissène Habré nemôže byť stíhaný Medzinárodným trestným súdom (MTS), keďže MTS má jurisdikciu stíhať len zločiny spáchané po prvom júli 2002, teda od účinnosti Rímskeho štatútu, a zločiny spáchané v rokoch 1982 až 1990 počas Habrého režimu pod jurisdikciu MTS nespádajú, a to aj napriek tomu, že Čad je od roku 2006 členským štátom.

Prípád Habré teda po 25 rokoch od spáchania zločinov snáď speje ku koncu. Spravodlivosť si niekedy naozaj dáva načas.

Poznámky:

[1] Human Rights Watch: *La Plaine des Morts. Le Tchad de Hissène Habré, 1982-1990*.

Zdroje:

BBC (2015): Chad ex-leader Hissene Habre to be tried in Senegal, BBC News, 17th February 2015, (<http://www.bbc.com/news/world-africa-31465670>).

Human Rights Watch: Q&A: The case of Hissène Habré before the Extraordinary African Chambers in Senegal, Human Rights Watch, 17th April 2015, (<http://www.hrw.org/news/2012/09/11/qa-case-hiss-ne-habr-extraordinary-african-chambers-senegal>).

The Independent: Chad's former dictator Hissène Habré put on trial for crimes against humanity and war crimes, 17th May 2015, (<http://www.independent.co.uk/news/world/africa/chads-former-dictator-hissne-habr-put-on-trial-for-crimes-against-humanity-and-war-crimes-10046095.html>).

Fotografie:

[1] Vlajka Čadu, autor: Nicolas Raymond, April 11, 2012, Flickr Creative Commons, CC BY 2.0.

Egyptská spravedlnost – Muslimské bratrstvo a bývalí vysocí státní představitelé u soudu

Vojtěch Kyselý

Soudní procesy se členy panislamistického hnutí se pomalu, ale jistě chýlí k pomyslnému konci. Sesa-zeného egyptského prezidenta Muhammada Mursího čeká poprava, jeho předchůdce Husního Mubá-rika „pouhé“ nepodmíněné odnětí svobody na tři roky.

Historické souvislosti

Na začátku si v krátkosti shrňme zásadní události, které v minulých letech ovlivnily politické dění v Egyptě. Přelom roku 2010 a 2011 byl ve znamení masivních protivládních protestů ve velké řadě muslimských zemí na Blízkém východě a v severní části Afriky. Tzv. „Arabské jaro“ se nevyhnulo ani Egyptu, kde byl prezidentem skoro již 30 let vrchní letecký maršál Husní Mubá-rik. [1] Ten masové demonstrace neustál a na začátku února 2011 rezignoval na svou funkci prezidenta. Správy země se následně ujalo vrchní vedení egyptské armády.

Dvoukolové volby, ze kterých měl vzejít nový prezident země, byly vyhlášeny na květen a červen následujícího roku. Jejich celkovým vítězem se stal kandidát Muslimského bratrstva Muhammad Mursí, jenž se ujal funkce na konci června 2012. Nicméně i Mursí byl silně kriti-zován a na počátku července 2013 byl armádou donucen k odstoupení. Vrchní armádní velení se opětovně chopi-lo vedení země a ve stejné chvíli byla oficiálně zakázána činnost Muslimského bratrstva.

I když byly do Mursího vkládány poměrně velké na-děje, on je nedokázal naplnit. Ukázalo se totiž, že než na potřebné socioekonomické reformy myslel spíše na to, jakým způsobem by mohl posilnit a upevnit svou prezidentskou moc.

Na konci května 2014 se konaly další prezidentské vol-by, které jasným způsobem vyhrál dřívější vrchní ve-litel egyptských ozbrojených sil a hlavní organizátor Mursího svržení polní maršál Abdal Fattáh as-Sísí. Sísí stojí v čele Egypta i v dnešních dnech a těší se poměrně vysoké oblibě u obyvatel země.

Soudní procesy s exprezidenty

Mubárik byl i se svými dvěma syny Gamalem a Alaaem ještě v roce 2011 terčem obžaloby v několika různých procesech. V prvním byli všichni tři obžalováni z podí-lu na smrti protivládních demonstrantů, kteří zahynuli v lednu toho roku. O rok později, v červnu 2012, byl ex-prezident Mubárik spolu se svým bývalým ministrem

vnitřním Habibem al-Adlym shledán v této kauze vinným a oba byli odsouzeni k doživotním trestům odnětí svo-body. Na konci loňského roku 2014 však byl Mubárik viny zproštěn a následně osvobozen.

Na začátku června 2015 by měl egyptský nejvyšší soud rozhodnout o konečném verdiktu v tomto případě, protože obžaloba se proti Mubárikovu osvobození ihned odvolala.

V květnu 2014 byl Mubárik i s oběma svými syny souzen v kauze údajné defraudace přibližně 14 milió-nů dolarů. Suma byla původně určena k opravě prezi-dentského paláce, avšak Mubárik ji se svými syny po-dle obžaloby použil na renovaci vlastních soukromých rezidencí v Káhiře a na břehu Rudého moře. V této kauze byli všichni tři Mubárikové shledáni vinnými, exprezident byl odsouzen na tři roky a oba jeho synové na čtyři. V lednu roku 2015 byl rozsudek kvůli objevi-vší se procedurální chybě ohrožen, nicméně v polovině května roku 2015 byl původní verdikt potvrzen.

Mubárik, který na začátku května oslavil své 87. naro-zeniny, se nyní snaží, aby se mu předchozí doba stráve-ná v domácím vězení a ve vazbě započítala do oněch tří let, na které je odsouzen. Mubárik se také nadále těší poměrně velké oblibě u malé části egyptské veřejnosti. Většina Egyptanů však Mubárikova odsouzení kvituje s povděkem.

Druhým egyptským exprezidentem, který momentálně stojí před soudem, je Mubárikův nástupce Muhammad Mursí.

Mursí byl po svém svržení v létě roku 2013 držen egypt-skou armádou na tajném místě (později se ukázalo,

Husní Mubárik jedná v březnu 2002 v Bílém domě s tehdejším prezidentem USA George W. Bushem. [1]

že to bylo nedaleko středomořského přístavu Alexandrie). V září toho roku byl obviněn z podílu na vraždách novináře a dvou opozičních demonstrantů. Obžaloba tvrdila, že Mursí své stoupence z řad Muslimského bratrstva podněcoval k násilnostem vůči opozici demonstrující v prosinci 2012 v Káhiře, tudíž nese přímou vinu na smrti těchto lidí. Mursí také údajně nařizoval brutální mučení zadržených demonstrantů, kteří byli navíc protiprávně drženi ve vazbě.

V dubnu roku 2015 byl Mursí i s dalšími 14 vysoce postavenými členy Muslimského bratrstva v kauze tří vražd shledán vinným a následně byl odsouzen k 20 letům odnětí svobody. Vina na mučení a zadržování demonstrantů mu však nebyla prokázána.

V polovině května 2015 byl Mursí navíc shledán vinným v dalším procesu. V něm byl první demokraticky zvolený egyptský prezident spolu s dalšími 104 lidmi (z nichž valnou část tvoří Palestinci údajně napojení na organizaci Hamás [2]) obžalován z toho, že se aktivně podílel na přípravě a provedení útěku velkého množství vězňů na konci ledna 2011. Sám Mursí byl jedním z prominentních vězňů a členů Muslimského bratrstva, kteří takto utekli z věznice Vádí Natrun nacházející se severně od Káhiry. Právě za zorganizování tohoto útěku byl odsouzen k trestu smrti.

Mursí je zároveň obviňován v několika dalších kauzách – např. ze špionáže nebo podporování teroristických aktivit palestinského Hamásu a libanonského Hizballáhu na Sinajském poloostrově. V případě špionáže bylo již 16 členů Muslimského bratrstva odsouzeno k trestu

smrti. Rozsudek nad Mursím je očekáván někdy v průběhu letních měsíců roku 2015.

Jak se situace může dále vyvíjet?

Od Mursího svržení byly k trestu smrti odsouzeny stovky lidí (v drtivé většině případů jde o členy nyní oficiálně zakázaného Muslimského bratrstva), nicméně obecně se soudí, že poprav bylo do této chvíle provedeno pouze minimum.[3]

Ke všem rozsudkům smrti se podle zvyklostí musí vyjadřovat velký muftí, nejvyšší egyptský duchovní. Tím je v současnosti doktor islámského práva Šaukí Allám. Podle tradice se má za to, že velký muftí vyjádří svůj názor, zda má být trest smrti proveden. Muftího názor je však nezávazný a soud se může ve finále rozhodnout popravu provést, i kdyby ji muftí předtím nepodpořil.

Egyptské rozsudky smrti jsou dlouhodobě kritizovány ze strany mezinárodních lidskoprávních organizací zabývajících se tímto tématem. Velké pozornosti

světových médií se těšil zejména nedávno proběhnuvší proces s Mursím, jenž byl odsouzen k trestu smrti. Organizace Transparency International upozornila na to, že obdobné rozsudky se mohou stát nástrojem, jak by se současné vedení země efektivně zbavilo své opozice. Turecký prezident Recep Erdogan přirovnal postupy egyptských soudů k návratu do antického Egypta.

Pokud jde o samotný trest smrti vynesený nedávno nad Mursím, široká škála analytiků a expertů se domnívá, že nakonec nebude vykonán. Podle slov H. A. Hellyera zabývajícího se blízkovýchodní tematikou v rámci washingtonského think-tanku Brookings Institution je nepravděpodobné, že by současný vojenský režim popravil nedávno demokraticky zvoleného prezidenta republiky, kterého sám svrhnul, a to zejména kvůli své mezinárodní reputaci.

Důvod takto tvrdého pronásledování a potírání Muslimského bratrstva je poměrně jednoduchý. Současný vojenský režim v čele se Sísím tvrdí, že členové Muslimského bratrstva stojí za častými útoky na příslušníky egyptských ozbrojených složek po celé zemi a navíc jsou úzce napojeni na zahraniční teroristické organizace. Vedení Muslimského bratrstva však opakovaně tato obvinění dementuje.

Důležité je však upozornit na to, za jaká obvinění padají takto drakonické rozsudky. Vážnější zločiny porušující mezinárodní právo (zejména zločiny proti lidskosti), jakým byl pravděpodobně i onen Mursím podporovaný útok na demonstranty v Káhiře, nebyly Mursímu prokázány, respektive pro jeho odsouzení nebyl dostatek důkazů.

Mezinárodní trestní soud se na přelomu let 2013 a 2014 snažil o získání jurisdikce k vyšetřování údajných zločinů podle mezinárodního práva, které měly být spáchány v Egyptě během předchozích dvou let při demonstracích a masových protestech. Tehdejší vláda v čele s Mursím však návrh soudu nepodpořila. Egypt totiž jako stát, který neschválil Římský statut, může spadat do jurisdikce haagského soudu pouze po svém vlastním předchozím dobrovolném souhlasu.

Soud však ihned dodal, že snaha o získání jurisdikce nemusí nutně znamenat, že by došlo k nějakému porušení mezinárodního práva. To by mohlo korespondovat s tím, že pro odsouzení Mursího nebyl v těchto kauzách dostatek důkazů. Na druhou stranu je nutné si uvědomit, že Mezinárodní trestní soud by se nechtěl v nečlenské zemi angažovat pouze kvůli nejasným domněnkám a dohadům odsuzujícím roli tehdejšího prezidenta země v potlačování demonstrací.

Jak již bylo řečeno výše, současný egyptský prezident Sísí se těší poměrně velké oblibě u obyvatel Egypta,

avšak i on se bude muset začít v blízké budoucnosti věnovat palčivým sociálním a ekonomickým otázkám, poněvadž pozornost obyvatel na vypořádání se s opo- nenty režimu nelze udržet navždy.

Poznámky:

[1] Vrchní letecký maršál je čtyřhvězdičkový generál letectva. Jedná se o jednu z nejvyšších vojenských hodností u letectva ve Velké Británii, potažmo v bývalých britských koloniích.

[2] Hamás byl založen v roce 1987 jako palestinská militantní odnož Muslimského bratrstva. K historii této organizace viz Council on Foreign Relations. 2014. „Hamás“. Dostupné z <http://www.cfr.org/israel/hamas/p8968>

[3] Např. v polovině května 2015 bylo popraveno oběšením šest členů skupiny Wilayat Sinai spolupracující s Islámským státem, kteří měli v březnu 2014 zastřelit dva policisty.

Zdroje:

ABC News. *Mohammed Morsi sentence: Egypt's ex-president could face death penalty on charges of inciting protester deaths*. 19/04/2015 (<http://www.abc.net.au/news/2015-04-19/mohammed-morsi-could-face-death-penalty-over-protester-deaths/6404156>).

Ahram Online. *Egypt's new Grand Mufti elected for first time ever*. 11/02/2013 (<http://english.ahram.org.eg/NewsContent/1/64/64550/Egypt/Politics-/Egypst-new-Grand-Mufti-elected-for-first-time-ever.aspx>).

BBC. *Egypt's Hosni Mubarak jailed in corruption retrial*. 09/05/2015 (<http://www.bbc.com/news/world-middle-east-32672630>).

BBC. *Mohammed Morsi, Egypt's ex-leader, sentenced to death*. 16/05/2015 (<http://www.bbc.com/news/world-middle-east-32763215>).

BBC. *What's become of Egypt's Morsi?* 16/05/2015 (<http://www.bbc.com/news/world-middle-east-24772806>).

ICC. *Communication seeking to accept the ICC's jurisdiction over Egypt is dismissed*. 01/05/2014 (http://www.icc-cpi.int/en_menus/icc/press%20and%20media/press%20releases/Pages/Communication-seeking-to-accept-the-ICC%E2%80%99s-jurisdiction-over-Egypt-is-dismissed-.aspx).

Fotografie:

[1] Husní Mubárak jedná v březnu 2002 v Bílém domě s tehdejším prezidentem USA Georgem W. Bushem, foto: White House, Wikimedia Commons, CC0.

[2] Muhammad Mursí při své první návštěvě Bruselu v září 2011, foto: European Union, Flickr, CC BY-NC-ND-2.0.

[3] Současný egyptský prezident Abdal Fattáh as-Sísí ve své uniformě polního maršála, foto: Russian Presidential Press and Information Office, Wikimedia Commons, CC-BY-3.0.

2) Evropský systém ochrany lidských práv

Ohrozená nezávislosť súdov a slobody médií: najzávažnejšie nedostatky v krajinách Rady Európy

Lucia Krajčovicová

Koncom apríla 2015 vydal generálny tajomník Rady Európy Thorbjørn Jagland svoju druhú hodnotiacu správu o stave demokracie, ľudských práv a právneho štátu naprieč členskými krajinami. Nasledujúci článok prináša prehľad najdôležitejších zistení.

Hrozby pre Radu Európy

Leitmotívom správy Thorbjørna Jaglanda je demokratická bezpečnosť s dôrazom na demokratické „susedstvo“ v tom zmysle, že Európa je bezpečná, len ak sú bezpečné aj štáty, ktoré ju obklopujú. Podľa generálneho tajomníka Rada Európy čelí v súčasnosti dvom bezpečnostným hrozbám, ktorými sú extrémistické násilie a ukrajinská kríza. Nedávne teroristické útoky v Paríži a Kodani ukázali, že nebezpečenstvo výbuchu nenávisných prejavov netolerancie, xenofóbie, populizmu a šovinizmu na európskom kontinente stále trvá. Rada Európy preto pripravuje prvú medzinárodnú zmluvu na stíhanie zahraničných bojovníkov.

Krízu na Ukrajine sa Jagland snaží zasadiť do širšieho kontextu. Na jednej strane síce odsudzuje udalosti na Kryme, ale zároveň upozorňuje na to, že problémy Ukrajiny nimi nezačali, keďže krajina dlhodobo čelí korupcii a chýbajú jej nezávislé inštitúcie. Navyše, vzhľadom k nefunkčnému rozdeleniu moci bude potrebné zmeniť ústavu, zreformovať súdnictvo a vytvoriť stabilnejší mechanizmus na ochranu ľudských práv.

Demokratická bezpečnosť a jej zložky

Tohtoročná správa nie je prvým počinom Thorbjørna Jaglanda. Oproti tej minuloročnej, ktorej cieľom bolo identifikovať hrozby pre demokraciu a ľudské práva na základe správ monitorovacích orgánov Rady Európy, sa zameriava na základné stavebné kamene ľudsko-právnej ochrany a snaží sa posúdiť, ako veľmi sú pevné. Zo správy tak vychádza hodnotenie Rady Európy ako celku, ale stráca sa pritom individuálny rozmer jej jednotlivých

Thorbjørn Jagland [1]

členov, keďže nie je jasné, v ktorých konkrétnych krajinách nedosahuje napríklad nezávislosť súdov požadovanú úroveň.

Správa sa sústreďuje na päť pilierov demokratickej bezpečnosti, a to: 1. efektívne a nezávislé súdnictvo, 2. slobodné médiá, 3. rozvinutá občianska spoločnosť, 4. legitímne demokratické inštitúcie a 5. inkluzívna spoločnosť. Najväčšie slabiny sa ukazujú v súdnictve, konkrétne vo viac ako v tretine členských štátov neexistujú dostatočné štandardy na zaručenie ich nestrannosti a nezávislosti.

Zhoršila sa aj situácia v oblasti slobody médií, problém je dokonca hlbší a geograficky rozšírenejší, ako sa očakávalo. Viac ako tretina štátov má problém so zneužívaním antiteroristických zákonov a zákonov na ochranu dobrého mena, ktoré slúžia ako zásterka pre obmedzenie slobody prejavu. Výnimočné nie sú ani neprimerane vysoké tresty za písanie o citlivých kauzách. Ohrozená je aj bezpečnosť novinárov, ktorí aj v krajinách, kde nevládnú represívne režimy musia čeliť kon-

Mapa členských štátov Rady Európy [2]

centrácii vlastníctva médií v rukách oligarchov či vzdorovať vládnucim elitám. Uspokojivý stupeň ochrany slobody médií je zaručený len v menšine štátov, v 29 krajinách je pluralita médií a diverzita ich obsahu nedostatočná.

Čo sa týka slobody zhromažďovania a združovania, na jej dôkladné zhodnotenie nie je k dispozícii dostatok dát, ale väčšina štátov prijala legislatívu, ktorá sa zhoduje so štandardmi Rady Európy. V praxi ale dochádza k nadmernému použitiu sily pri rozpustení demonštrácií či zatýkaní demonštrantov.

Vo väčšine štátov fungujú demokratické inštitúcie a voľby prebiehajú podľa medzinárodných štandardov, ale v niektorých krajinách chýba efektívna opozícia, dochádza k zastrašovaniu voličov a obmedzeniu slobody zhromažďovania. Markantný je trend klesajúcej volebnej účasti, hlavne u žien, menšín a mladých ľudí.

Poslednou hodnotenou oblasťou je miera inkluzivity spoločnosti. Všetky štáty by mali zintenzívniť snahu o prekonanie rozdielov medzi jednot-

livými skupinami, či už zvýšením ochrany proti diskriminácii, propagáciou diverzity vo vzdelávaní alebo politikami na podporu sociálnych práv. Viac ako polovica krajín nemá dostatočné politiky na boj proti diskriminácii, v niektorých z nich dokonca nie sú ani antidiskriminačné zákony súčasťou právneho poriadku.

Zdroje:

Council of Europe. 2015. *State of Democracy, Human Rights and the Rule of Law: A shared responsibility for democratic security in Europe - Report by the Secretary General of the Council of Europe*. Strasbourg: Council of Europe, (<https://wcd.coe.int/ViewDoc.jsp?Ref=SG%282015%291&Language=lanEnglish&Ver=original&BackColorInternet=C-3C3C3&BackColorIntranet=EDB021&BackColorLogged=F5D383>).

Fotografie:

[1] Thorbjørn Jagland, foto: Magnus Fröderberg, Wikipedia Commons, CC BY 2.5 DK.

[2] Mapa členských štátov Rady Európy, foto: Vandelloo, Wikipedia, CC BY 3.0.

Implementace Úmluvy o právech osob se zdravotním postižením v EU

Martin Dominik

V minulém čísle Bulletinu jsme se věnovali zločinu z nenávisti proti osobám s postižením. Jako hlavní mezinárodní smlouva v této oblasti byla uvedena Úmluva o právech osob se zdravotním postižením, k jejímuž provádění nyní vyšlo několik zajímavých dokumentů. Podíváme se na situaci obecně v rámci EU a jejích členských státech.

O úmluvě

Úmluva o právech osob se zdravotním postižením (*Convention on the Rights of Persons with Disabilities*, dále CRPD) byla přijata Valným shromážděním OSN v roce 2006, platnou se pak stala v roce 2008, po splnění podmínky uložení dvaceti ratifikačních listin. V současné době má 154 smluvních stran.[1] Zároveň s úmluvou byl přijat opční protokol, který není nutné ratifikovat, ale je s ním možné vyslovit souhlas písemnou notifikací. Jeho obsahem je možnost jednotlivců obracet se se stížnostmi přímo na Výbor pro práva osob se zdravotním postižením.

CRPD doplňuje obecné mezinárodní úmluvy v oblasti lidských práv a reflektuje specifické potřeby osob se zdravotním postižením. Její obsah upravuje škálu od základního postavení osob před zákonem (jejich právní osobnost), přes přístup k práci až po komunikaci. Výbor pravidelně zpracovává zprávy o dodržování závazků jednotlivých států a dává jim doporučení.

Evropská unie a její členské státy

Problematicke CRPD a Evropské unie se věnuje v květnu vydaná zpráva Agentury Evropské unie pro lidská práva (*Fundamental Rights Agency*, dále FRA). Obecně je třeba říci, že úmluvu ratifikovalo 25 států EU a sama Unie. Každý ze států zvolil k provádění závazků jiný přístup a prostředky, což nyní může vést ke srovnávání a inspiraci.

FRA uvádí, že ve všech sledovaných zemích dochází ke zlepšování situace osob se zdravotním postižením a k provádění závazků plynoucích z CRPD. Státy mají

zpracovány národní strategie, a to většinou speciálně orientované na osoby se zdravotním postižením. Některé ovšem zahrnují problematiku do obecných lidskoprávních plánů, jako například Polsko nebo Řecko.

V oblasti přístupu k zaměstnání není v žádné zemi EU shledáván problém, a to i díky tomu, že oblast je upravena právem EU. Státy zvyhodňují zaměstnavatele, který zaměstnává osoby s postižením, v některých zemích (např. v Chorvatsku, Bulharsku či Maďarsku) byly zavedeny kvóty pro jejich počet na pracovišti. V mnoha zemích se právo rozšiřuje též na přístup k službám a zboží, což je považováno za přirozený a vhodný vývoj. Například Slovinsko přijalo zákon o rovných příležitostech osob se zdravotním postižením, který zakazuje diskriminaci při přístupu ke službám, a to nejen ve formě fyzické přístupnosti, ale též informační a komunikační bariéry.

Osoby s postižením mají mnohdy ztížený přístup do budov a na jiná veřejná místa. FRA uvádí, že ve veřejném sektoru je již nyní obvyklý bezbariérový přístup. Horší je pak situace ve veřejné dopravě, i zde se však situace lepší. Německo mimo jiné přijalo zákon, který stanoví, že do roku 2022 musí být veškerá místní veřejná doprava bezbariérová.

Nejproblematictější se v EU ukázal článek 12 CRPD, který má nadpis „Rovnost před zákonem“, což se jeví jako samozřejmost, není tomu ovšem tak. Jeho obsah se totiž dotýká svéprávnosti osob s postižením a jejího případného omezování. Státy a Výbor zde zaujaly různá stanoviska, dle Výboru by se svéprávnost neměla omezovat či dokonce odebírat, dle států to naopak možné je. Nejedná se pouze o staré zákonné úpravy

Vlajka Evropské unie [1]

z doby před ratifikací CRPD, ale i o nově přijímané, v Chorvatsku nyní stojí před ústavním soudem nový zákon o rodině, který by umožňoval zbavení svéprávnosti.

Svéprávnost se nedotýká pouze nakládání s majetkem, ale zasahuje i do volebního práva či možnosti nedobrovolného umístění do ústavu zdravotní péče. V Maďarsku nemohly osoby zbavené svéprávnosti do roku 2012 vůbec volit, až reforma změnila stav tak, že o volebním právu rozhoduje soud. Dle Výboru je však úprava stále nedostatečná a volební právo by nemělo být omezováno vůbec.

Výbor doporučuje v oblasti svéprávnosti posun od nahrazování vůle osoby, jež má obtíže ji utvořit či projevit, k napomáhání k utváření rozhodnutí. Tedy aby rozhodnutí činila sama osoba s postižením, nikoliv někdo jiný za ni, ačkoliv k tomu potřebuje nápomoc. V Irsku chtějí zavést nový Úřad veřejného poručníka, který by dohlížel na osoby, jež pomáhají tvořit vůli osobám s postižením, aby byla respektována vůle osob s postižením a nejednalo se jen o formalitu.

Celkově lze v EU sledovat snahu o dodržování CRPD a FRA nenalezla žádné vážné nedostatky. Nicméně v některých oblastech jsou názory a přístupy rozporné, což na jedné straně může vyvolávat obtíže, na straně druhé diskuzi a z ní plynoucí celkový posun.

Poznámky:

[1] Dle https://treaties.un.org/pages/ViewDetails.aspx?src=TREATY&mtdsg_no=IV-15&chapter=4&lang=en.

Zdroje:

European Union Agency for Fundamental Rights. 2015. *Implementing the UN CRPD: An overview of legal reforms in EU Member States*, (<http://fra.europa.eu/sites/default/files/fra-2015-focus-05-2015-crpd.pdf>).

Fotografie:

[1] Vlajka Evropské unie, pixabay.com, Public Domain.

[2] Slepá vede slepého, foto: Lee McLaughlin, wikimedia.org, CC BY 3.0.

Slepá vede slepého [2]

3) Mezinárodní politika, byznys a lidská práva

„Právo být zapomenut“ po roce existence

Lukáš Hoder

Před rokem Soudní dvůr EU rozhodl, že Evropané mohou po webových vyhledávačích jako Google nebo Yahoo požadovat, aby ve výsledcích vyhledávání neodkazovaly na některé citlivé údaje. Rozsudek se přitom vztahuje i na české weby jako Seznam nebo Centrum. Jaké jsou výsledky „práva být zapomenut“ za první rok jeho existence?

O „právu být zapomenut“ jsme v Bulletinu již psali vícekrát (viz Bulletin 11/2012, s. 19; 5/2014, s. 7; 9/2014, s. 11). Soudní dvůr EU před rokem rozhodl, že i webové vyhledavače jako Google jsou „správci osobních údajů“, a tedy podléhají směrnici EU o ochraně osobních údajů. Důsledkem je právo požadovat smazání odkazů na webové stránky s citlivými údaji o žadateli. Výsledkem je nicméně nejen spokojený uživatel internetu, který uplatnil své právo na soukromí, ale i otázka, zda nedochází k nepřipustné cenzuře, respektive k omezení práva na informace. Nezanedbatelným aspektem celého problému je dále to, že o vymazání nebo nevymazání určitého odkazu ve vyhledávání rozhoduje soukromá společnost (např. Google) a stát tak v „první instanci“ privatizuje vyvažování základních práv.

Jak to funguje?

Nedlouho po vydání rozsudku připravil největší webový vyhledavač Google zvláštní formulář, přes který žádosti o výmaz odkazů vyřizuje. Úspěšná žádost o smazání odkazu se projeví tak, že po zadání například jména „Jan Novotný“ do Googlu se nezobrazí odkaz na hypotetický novinový článek z roku 1990,

který psal o tom, že se Jan Novotný stal obětí trestného činu. Právě takovým žádostem společnost Google podle svých vyjádření typicky vyhoví a daný odkaz z výsledků vyhledávání odstraní. Onen kritizovaný článek z roku 1990 však na internetu zůstává a lze jej tedy vyhledat pomocí jiných klíčových slov, než je jméno oběti.

Společnost Google uvádí, že za rok od vydání rozsudku vyřídila již žádosti statisíců lidí, kteří požadovali odstranit takřka milion odkazů. Vyhoveno bylo asi ve 40 % případů. Nejvíce žádostí přišlo z Francie, následuje Německo a Velká Británie. Nejčastěji se jedná o žádosti o výmaz odkazů na stránky jako Facebook nebo YouTube.[1] Co se týče České republiky, tak bylo podáno přes dva tisíce žádostí, které se týkaly asi 10 tisíc webových adres. Úspěšní byli žadatelé asi v 35 % případů.

Mohlo by se zdát, že celý proces „výmazu paměti“ pokračuje bez problémů, nicméně řada nezodpovězených otázek zůstává. Debatuje se například o tom, zda bude Evropská unie schopna tato pravidla vynutit nejen na „evropských“ doménách, jako je google.cz, ale i na zahraničních, jako je americká google.com. Výsledkem „práva být zapomenut“ zřejmě bude další regionalizace světového internetu, který by se skládal z relativně svobodné oblasti (USA), přísněji regulovaného regionu (EU) a přísně cenzurovaných států (např. Čína, Turecko). Posouvání evropského internetu dále od USA a blížeji k Číně se z tohoto pohledu nezdá být zcela ideální tendencí.

Další otázkou je, jak přesně vykládat rozsudek Soudního dvora ve složitých případech, kdy soud vyžaduje jemné vyvažování práva jednotlivce na soukromí na jedné straně a zájem veřejnosti na přístup k informacím na straně druhé. Je možné, že EU v tomto ohledu připraví podrobnější pravidla, nicméně opět se nabízí otázka, zda tímto krokem nedojde k ještě většímu omezení svobody slova, respektive práva na informace.

České případy

Pokud Google (nebo jiné vyhledavače) žadateli nevyhoví a odkazy nesmaže, v Česku je možné se obrátit na Úřad pro ochranu osobních údajů nebo na soud. Úřad nedávno uvedl, že ohledně „práva být zapomenut“ řeší měsíčně desítky dotazů a doposud pouze dva podněty považoval za skutečně vážné. V jednom podnětu se stěžovateli nelíbilo, že společnost Google ve svém elektronickém formuláři vyžaduje z důvodu identifikace žadatele i obrázek osobního průkazu. Po určitých změnách

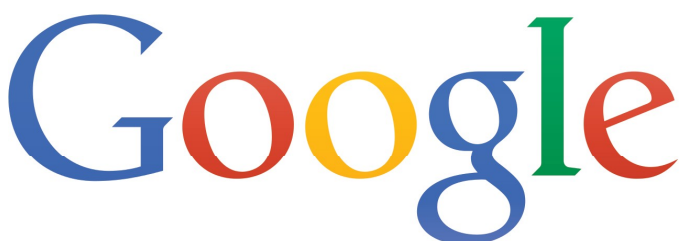
ve formuláři je nicméně možné použít jakýkoliv identifikační průkaz a některé nepodstatné údaje lze začernit.

Druhý podnět se týkal případu, kdy stěžovatel požadoval smazání odkazu na článek v deníku Blesk, který napsal, že stěžovatel před lety spáchal závažný trestný čin, strávil dva měsíce na útěku před policií a následně byl odsouzen. Společnost Google žadateli nevyhověla, tak se obrátil na Úřad. Ten se dotázal Googlu na podrobnější informace, ze kterých následně vyplynulo, jaká kritéria Google v podobných případech používá. Jedná se například o závažnost daného trestného činu, věk pachatele v době spáchání, doba uplynulá od spáchání činu atd. S touto informací se Úřad spokojil a stížnost žadatele zamítl. Ten se nicméně může stále obrátit na soud.

Co na to Seznam.cz?

Společnost Seznam podle dostupných údajů doposud obdržela jen desítky žádostí o výmaz výsledků vyhledávání, přičemž o těchto žádostech prý rozhoduje právní a fulltextové oddělení společnosti. Dle údajů společnosti Seznam bylo doposud vyhověno v 70 % případů a citlivé odkazy byly odstraněny. I zde ale samozřejmě platí, že ona „citlivá informace“ na původním webu zůstává, jen na ni Seznam při vyhledávání pomocí jména neodkazuje.

Jak bylo uvedeno na začátku tohoto článku, v případě „práva být zapomenut“ rozhoduje soukromá společnost za stát, respektive za soud, a to ve velmi citlivých sporech. V české realitě se může jednat například o odkaz na informaci o členství stěžovatele v KSČ nebo jeho spolupráci s StB. Převažuje zájem stěžovatele na soukromí nebo zájem veřejnosti na přístup k informacím? Je to stále důležitá informace i dnes, tedy o 30 let později? A co o 40 let nebo 50 let později?

Poznámky:

[1] Viz zpráva společnosti Google (<http://www.google.com/transparencyreport/removals/europeprivacy>).

Fotografie:

[1] Lidská paměť, foto: Tumisu, Pixabay CC0 1.0.

[2] Logo společnosti Google, foto: Google.

Recenze: John Ruggie – Just Business

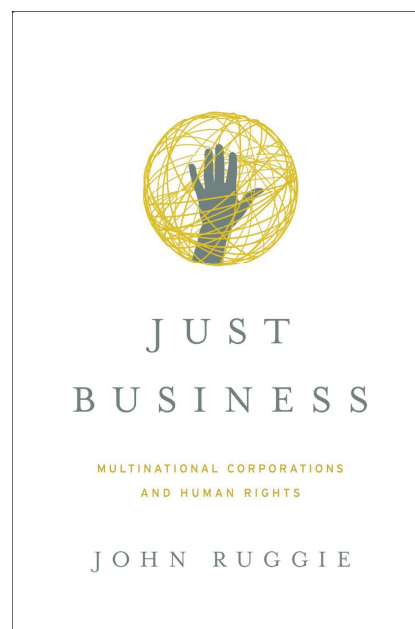
Petr Suchánek

Kniha „Just Business: Multinational Corporations and Human Rights“ je autobiografickým ohlédnutím harvardského profesora Johna Ruggieho za jeho kariérou zvláštního zmocněnce OSN pro byznys a lidská práva, která vedle ke zrodu přelomového dokumentu *United Nations Guiding Principles on Business and Human Rights*.

Smrtící únik plynu v indickém Bhópálu, vlna sebevražd ve společnosti Foxconn nebo společnost Chiquita údajně verbující teroristy v Kolumbii. Tyto a další podobné incidenty jsou příznačné pro uplatňování principů volného trhu v globalizovaném světě, v němž neexistuje jednotný systém přecházení porušování lidských práv obchodními společnostmi.

K řešení tohoto problému byl v roce 2005 povolán harvardský profesor John Ruggie jako zvláštní zmocněnec OSN pro byznys a lidská práva. Kniha „Just Business: Multinational Corporations and Human Rights“ líčí v pěti stručných kapitolách jeho úsilí o změnu současného stavu, jehož výsledkem se stal dokument *United Nations Guiding Principles on Business and Human Rights*, který jednohlasně přijala v roce 2011 Rada pro lidská práva OSN.

Ruggieho prvním zásadním krokem ve funkci zvláštního zmocněnce bylo shodit ze stolu *Norms on the Responsibilities for Transnational Corporations and Other Business Enterprises with Regard to Human Rights*, které se jako ambiciózní dílo lidskoprávních expertů OSN setkalo s odmítnutím ze strany vlád a obchodních společností. Řešení problému cestou závazného právního dokumentu

by se setkala s podobným odporem a mohlo by podle Ruggieho celé úsilí posunout zpět. Místo toho zvolil Ruggie cestu vytvoření nezávazného návodu, který mohou obchodní společnosti využít, pokud chtějí provozovat svoji činnost bez hrozby ztráty „společenské licence“, tedy náklonnosti komunity, v níž působí.

Návrhu principů předcházelo v roce 2008 představení dokumentu *Protect, Respect and Remedy Framework*, který zakotvil základní zásady, které Guiding Principles dále rozvádějí. Těmi jsou zaprvé povinnost států chránit lidská práva, zadruhé povinnost obchodních společností respektovat lidská práva, a zatřetí odškodnění porušování lidských práv těmito aktéry. Výsledné Guiding Principles jsou soft-law nástrojem, který obchodním společnostem říká, jak mají dělat to, co už sami dělat chtějí.

Ruggie v této souvislosti popisuje obtíže, které přináší prosazování jakýchkoliv významných změn v rámci struktur OSN. Nedůvěřivost a nezasvěcenost delegátů spojená s málo frekventovanými setkáními znesnadňuje komunikaci a hledání konsensu. Ruggieho strategií se proto stalo trvale a opakovaně oslovovat delegáty a zástupce obchodních společností a aktivně s nimi hledat řešení. Díky tomu se principy setkaly s přijetím jak ze strany Rady pro lidská práva, tak ze strany všech zainteresovaných stran, tzv. stakeholderů.

Mírný pokrok v mezích zákona

Guiding Principles se však nevyhnuly ani kritice a to zejména ze strany nevládních organizací, podle nichž konzervují současný stav, který obchodní společnosti k ochraně lidských práv pouze vybízí, ale nijak je k tomu nenutí. Nevládní organizace Human Rights Watch ve své zprávě Annual World Report 2013 uvedla, že Guiding Principles mají sice své přednosti, ale zároveň podceňují slabiny současného systému, který je typický laxním přístupem vlád a nepřiměřenými privilegii obchodních společností.[1]

Ruggie jako jednu z příčin problémů, které byl povolán řešit, vskutku spatřuje nerovnováhu sil v globalizovaném světě, kde nadnárodní společnosti mohou snadno využívat slabin států rozvojového světa. Každá obchodní společnost podléhá právnímu řádu státu, v němž působí. Zejména rozvojové země však často postrádají struktury nutné k prosazování vnitrostátního práva proti obchodním společnostem, nebo se zdráhají tak učinit ze strachu ze ztráty investic.

V této souvislosti Ruggie kritizuje zejména bilaterální investiční dohody mezi státy a obchodními společnostmi, které málokdy zohledňují lidská práva a kladou na státy nepřiměřená omezení. Ruggieho cílem však nebylo současný systém od základů změnit, ale získat z existujících struktur co nejvíce.

Ruggieho příběh připomíná boj ruského generála Kutuzova s Napoleonovou armádou, jak jej popisuje Tolstoj ve svém románu *Vojna a mír*. Navzdory ústupkům a kritice Ruggie uspěl díky zkušenostem a pragmatickému přístupu. Ruggie hned ze začátku uvádí, že jako zvláštní zmocněnec neměl prakticky žádné zázemí a svoji funkci tak musel vybojovat od podlahy pomocí intenzivních debat, přesvědčování a hledání kompromisů. Ruggie zvítězil, kde jiní selhali, díky své rozvaze a cílevědomému pragmatismu. Rozpoznal hranice svého mandátu a strategicky je využil k vytvoření soft-law nástroje, který byl akceptován všemi rozhodujícími hráči. Teprve čas však ukáže, do jaké míry Guiding Principles splnily svůj úkol.

Poznámky:

[1] Christopher Albin-Lackey. 2013. *Without Rules: A Failed Approach to Corporate Accountability*. Human Rights Watch World Report 2013. (<http://www.hrw.org/world-report/2013/essays/without-rules>).

Fotografie:

[1] Obálka knihy *Just Business*.

[2] Bývalý zvláštní zmocněnec OSN pro byznys a lidská práva John Ruggie, Autor: Eric Bridiers, Public Domain.

[3] Valné shromáždění OSN, Autor: Patrick Gruban, Wikipedia Commons, CC BY-SA 2.0.

Valné shromáždění OSN [3]

4) Česká republika a lidská práva

Ústavní soud se vyjádřil ke svobodě shromažďování

Ladislav Vyhnánek

Ač se to může jevit překvapivým, neměl Ústavní soud během své více než dvacetileté činnosti mnoho příležitostí vyjádřit se k rozsahu shromažďovací svobody ve smyslu čl. 19 Listiny základních práv a svobod. To se však v květnu tohoto roku změnilo.

Vskutku – v dosavadní judikatuře Ústavního soudu se nevyskytnul ani jeden nálezy, který by se problematikou shromažďování meritorně zabýval.[1]

Jeden z posledních nálezů Ústavního soudu, nálezy sp. zn. II. ÚS 164/15, však tuto mezeru konečně vyplnil.[2] V této věci rozhodoval Ústavní soud na základě ústavní stížnosti spolku Stop genocidě. Podstatou ústavní stížnosti byl nesouhlas spolku s rozhodnutím, jímž mu bylo zakázáno konat řádně ohlášené shromáždění a které bylo následně posvěceno jak v rámci řízení o odvolání, tak správními soudy.

Účelem shromáždění měla být demonstrace za zastavení umělých potratů, jejíž součástí měla být instalace panelů s drastickými fotografiemi zobrazujícími (v nadživotní velikosti) mrtvá tělíčka potracených dětí, jejich části apod. Zároveň v oznámení stěžovatel požádal, aby o tomto shromáždění byly informovány školy, aby případně – vzhledem k povaze fotografií – zakázaly prohlídku osobám mladším 15 let.

Správní orgány i posléze soudy však dospěly k závěru, že zákaz shromáždění je na místě, neboť to se mělo konat v blízkosti školy a nebylo dost dobře možné zabránit dětem v tom, aby šokující fotografie viděly. Ačkoliv správní soudy konstatovaly, že i takové shromáždění je obecně demokratická společnost povinna strpět, právě ochrana dětí a jejich duševního vývoje měla v tomto případě nad shromažďovacím právem převážet. Nešlo tedy *stricto sensu* o zákaz shromáždění kvůli obsahu projevu, nýbrž spíše o regulaci místa, času či způsobu organizace shromáždění

(což je distinkce podstatná např. i v americké judikatuře týkající se politických práv).

S tímto hodnocením se ztotožnil také Ústavní soud. Ten sice na jedné straně uznal, že sám oznamovatel si nutnost ochrany dětí uvědomoval a navrhl určitá opatření, která měla dětem v prohlížení fotografií zabránit, avšak tato opatření podle něj zjevně nebyla dostatečná. Zmínil přitom, že za postačující by mohlo být považováno například to, pokud by šokující informační panely byly umístěny např. do stanu anebo by byly sestaveny do uzavřeného tvaru (fotografiemi dovnitř) a přístup dětí by byl kontrolován. Současná právní úprava ovšem správnímu orgánu nedovoluje, aby sám taková opatření navrhl.

Tento aspekt případu je zajímavý zejména ve světle chystané novely shromažďovacího zákona, která je aktuálně projednávána Legislativní radou vlády a která – mimo jiné – možnost správního orgánu stanovit určité podmínky konání shromáždění zakotvuje.

Poznámky:

[1] Nález sp. zn. II. ÚS 459/04 ze dne 18. 8. 2005 (N 161/38 SbNU 285) se věnoval toliko aktivní legitimaci k podání odvolání proti rozhodnutí, jímž bylo do shromažďovacího práva zasaženo.

[2] Nález sp. zn. II. ÚS 164/15 ze dne 5. 5. 2015.

Fotografie:

[1] Ilustrační fotografie, Wikipedia Commons, CC BY-SA 2.0.

Ilustrační fotografie [1]

Uzavírací klauzule ve volbách do Evropského parlamentu je souladná s ústavním pořádkem

Ladislav Vyhnánek

Rozhodovací činnosti Ústavního soudu se týká i náš další červnový příspěvek. Dlouho a napjatě očekávaným nálezem totiž Ústavní soud rozhodl o souladnosti uzavírací klauzule ve volbách do Evropského parlamentu s českým ústavním pořádkem.

Zlé jazyky čas od času tvrdí, že chce-li někdo předvídat výsledek řízení před Ústavním soudem, stačí se podívat, jak v obdobné otázce rozhodl německý Spolkový ústavní soud v Karlsruhe. Protentokrát však český Ústavní soud ukázal, že i kdyby snad na tomto hodnocení něco bylo, neplatí vždy a bezvýjimečně. Ačkoliv totiž Spolkový ústavní soud shledal protiústavnost nejen uzavírací klauzule ve výši 5 % (srov. náleze ze dne 9. 11. 2011 ve spojených věcech 2 BvC 4/10 a další), ale dokonce i následně uzákoněnou klauzuli ve výši 3 % (srov. náleze ze dne 26. 2. 2014 ve spojených věcech 2 BvE 2/13 a další), jeho český protějšek se jeho úvahami nenechal příliš inspirovat a rozhodl opačně.[1]

Navrhovatelé – ostatně obdobně jako Spolkový ústavní soud – opřeli svou argumentaci o tvrzení, že uzavírací klauzule je deformací principu rovnosti volebního práva. Uznali sice, že jde o opatření, které je za určitých okolností ospravedlnitelné (vždyť ústavnost uzavíra-

cí klauzule v rámci voleb do Poslanecké sněmovny potvrdil i sám Ústavní soud), avšak v kontextu voleb do Evropského parlamentu podle nich na rozdíl od voleb sněmovních takové okolnosti dány nejsou. Relevantním rozdílem tak mělo být například to, že Evropský parlament plní jinou roli než parlament národní (integrační stimuly nejsou tak důležité, neboť není nutná tvorba vládní většiny) i to, že integrační stimuly na úrovni jednoho státu nemají na akceschopnost Evropského parlamentu zásadní vliv.

Tyto argumenty ovšem přesvědčily pouze menšinu ústavních soudců (srov. odlišné stanovisko Vojtěcha Šimíčka, Kateřiny Šimáčkové a Milady Tomkové). Většina naopak dospěla k závěru, že absence uzavírací klauzule by vedla k „přemnožení“ politických stran v Evropském parlamentu a k oslabení jejich relativní pozice v jeho politických frakcích. Nález zároveň konstatoval, že uzavírací klauzule je opatřením přiměřeným, neodporujícím zásadě poměrného zastoupení, způsobilým účinně přispět k dosažení těmito principy sledovaného cíle – efektivní reprezentace vůle občanů v Evropském parlamentu a nutným k řádnému výkonu pravomocí svěřených mu na základě čl. 10a Ústavy.

Poznámky:

[1] Nález sp. zn. Pl. ÚS 14/14 ze dne 19. 5. 2015.

Fotografie:

[1] Ústavní soud, foto: Millenium 187, CC-BY-SA-3.0.

Ústavní soud [1]

Monitoring lidskoprávních publikací

Přehled aktuálních odborných článků o lidských právech

Veronika Bazalová – Lucia Krajčovicová

Vnitrostátní právo

- Hájek, M.: Judikatura NSS: Povinné očkování. Soudní rozhledy 3/2015.
- Říha, J.: Trestní soudnictví v zahraničí – mezinárodní srovnání. Trestněprávní revue 5/2015.
- Zdvihal, Z.: K vybraným aspektům některých opatření na ochranu zákazníka v rámci trhu s elektřinou a plynem. Právní rozhledy 10/2015.

Politologie, mezinárodní vztahy, zahraniční politika

- Eichler, J.: Mezinárodní souvislosti války na Ukrajině. Vojenské rozhledy 2/2015.
- Hanzelka, J. – Mareš, M.: Mediální prezentace ISIS: Obsahová analýza časopisu Dabiq. Vojenské rozhledy 2/2015.

- Harašta, J.: Přehled zahraničních zkušeností s vlivem aditivní výroby na vývoj a nasazení vojenských technologií. Vojenské rozhledy 2/2015.
- Koptišová, E.: Kam až sahá ISIS? Radikální proudy v Alžírsku. Mezinárodní politika 5/2015.
- Kraus, J.: Islámský stát: aktéři konfliktu, jejich participace, motivy a cíle. Vojenské rozhledy 2/2015.
- Kuncová, J.: GP Briefing: Mimořádný summit EU k uprchlické krizi. Global Politics, 4. 5. 2015.
- Lamcha, O.: GP Briefing: Neočekávané Cameronoovo vítězství. Global Politics, 15. 5. 2015.
- Petrov, J.: Revize legalistického paradigmatu? Michael Walzer a moralita humanitárních intervencí. Global Politics, 13. 5. 2015.
- Tichý, J.: Bezpečnostní a zahraniční politika Ruské federace v Sýrii. Vojenské rozhledy 2/2015.
- Toprak, A.: Al-Shabaab – The Jihadists in the Horn of Africa. Mezinárodní politika 5/2015.

www.centrumlidskaprava.cz